

Melkvee in natuurgebieden – toekomstmuziek?

In natuurgebieden kom je al vaak vleesvee en jongvee tegen. Voor agrariërs is deze vorm van natuurbeheer echter amper rendabel. Melkvee zou financieel wel eens veel interessanter kunnen zijn, maar boeren vinden het lastig omdat ze hun vee dan dagelijks moeten verplaatsen van en naar het betreffende natuurgebied. De Animal Science Group van de WUR heeft het onderzocht en concludeert dat de inzet van melkvee mogelijk is en onder voorwaarden economisch rendabel. Experimenten met mobiele melksystemen lijken de bezwaren van de boeren te ondervangen, maar is dat haalbaar in de praktijk?

— SEBASTIAAN VERKADE

Paul Galama, projectleider Koe & cultuur aan de Animal Science Group, voltooide onlangs het rapport 'Melken in de natuur, naar rendabel beheer van natte veengebieden en beekdalen'. "Het onderzoek is ingegeven door de wens van gebieden met natuurlijke handicaps om minder afhankelijk te zijn van Europese subsidies voor", vertelt Galama. "Daardoor waren we gedwongen nieuwe systemen te bedenken. We hebben toen gekozen voor het beweiden van melkvee op natuurgonden. De gronden worden vaak ter beschikking gesteld of tegen lage pachtprijs, maar de bereikbaarheid is niet altijd even goed. Vooral veenweidegebieden en natte beekdalen hebben natuurlijke handicaps door het waterbeheer en natuurlijke inrichting. In samenspraak met melkveehouders uit een beekdalgebied in Oost-Nederland en een veenweidegebied in West-Nederland hebben we verschillende bedrijfssituaties doorgerekend."

Voorwaarden

Zo moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan wil de bedrijfsvoering überhaupt rendabel zijn. Galama: "Je hebt voldoende schaal nodig, liever 200 hectare dan 100 hectare. Daarnaast moet je je kostprijs drukken door naast de 'goedkope' natuurgebieden gebruik te maken van goedkope huisvesting in de winter. Ook is het nodig dat het melkquotum verdwijnt, zoals binnen een paar jaar gepland is, en zal het alleen lukken als je de melk tegen een hogere natuuremelkprijs

kunt verkopen.” Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, en dat is volgens Galama zeker haalbaar, is het gebruik van melkvee rendabel.

Mobiele melksystemen

Om voldoende schaal te behalen is het soms nodig om percelen op afstand te kunnen beweiden. Een aantal ondernemers die Galama heeft benaderd, gaf aan te willen gaan experimenteren met mobiele melksystemen zoals melkrobots en melkwagens. Deze systemen worden naar de koeien gebracht en gebruikt om de koeien op locatie te melken. Galama vertelt hier enthousiast over: “Mobiele melksystemen bieden de gelegenheid om melkvee gedurende langere tijd te beweiden zonder dat ze terug hoeven te keren naar de stal. Zo kunnen grote aaneengesloten natuurgebieden worden beheerd, maar is het ook mogelijk vee te laten rondtrekken.” De studie gaat uitgebreid in op het gebruik van zogenaamde melkrobots en melkwagens.

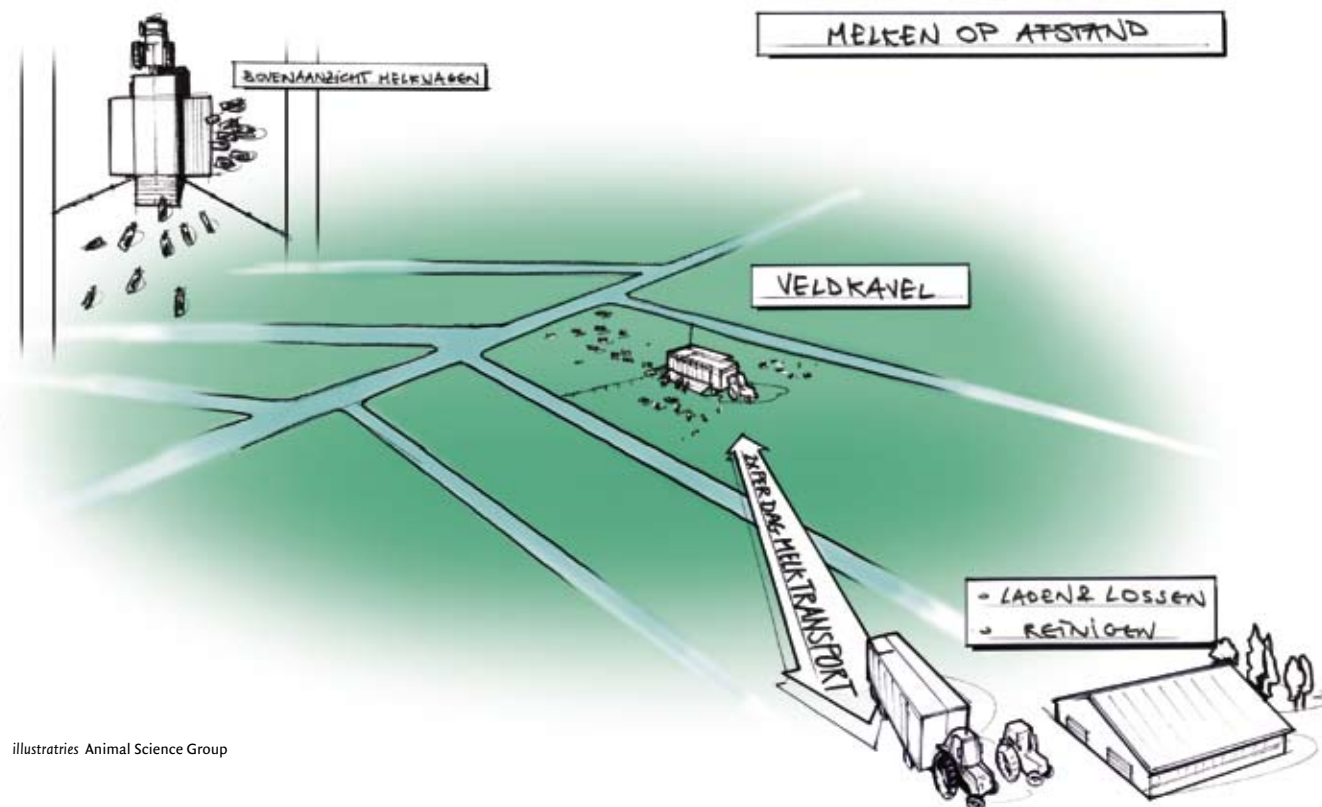
Melkrobot

In Zegveld, het proefcentrum van de WUR, wordt al enige maanden een melkrobot getest. Een volledig geautomatiseerd systeem waar de koeien zelf inlopen, gemolken worden en weer doorlopen. Het systeem maakt de uiers schoon, sluit de melkmachine aan en geeft krachtvoer. Er komt geen mensenhands aan te pas. Op afstand is te zien welke koe is gemolken en wat de melkopbrengst is. De melkrobot wordt op een vaste plek in het land gezet. Koeien moeten zelfstandig naar deze plek toekomen. Of ze dat doen hangt af van de afstand tot

de melkrobot, het gedragspatroon en andere factoren. Het proces vraagt zeer weinig arbeid, om de paar dagen worden de melktanks gelegeerd en het krachtvoer en diesel aangevuld samen met enkele andere werkzaamheden. Er is nog meer onderzoek nodig, maar het systeem werkt.

Melkwagen

Ook wordt er her en der geëxperimenteerd met een mobiele melkwagen. “Het nadeel van de melkrobot is dat deze op een vaste plaats staat en dat de capaciteit laag is”, zegt **Jaco de Groot, biologisch melkveehouder in Kamerik**. “Koeien gaan dan om het apparaat heen lopen en als het regent, wordt het een grote blubber.” De ondernemer is op dit moment bezig met de ontwikkeling van een mobiele melkwagen. Het grote verschil met de melkrobot is dat de wagen elke dag naar en van het land gereden wordt, daar waar de melkrobot op het land gedurende een bepaalde periode blijft staan. De Groot ontwikkelt de melkwagen om twee redenen: “Ons land heeft de vorm van een paddenstoel, het vee moet daardoor soms over een afstand van twee kilometer gehaald worden. Dit kost veel tijd en al dat geloop van de koeien verlaagt bovendien de melkopbrengst. Daarnaast is het ook een stukje nostalgie. Mijn vader vond het melken op het land altijd prachtig, het is gewoon hartstikke leuk.” Door de schaalvergroting in de melkveehouderij zijn de melkwagens van vroeger verdwenen. De inzet van de moderne melkwagen zorgt ervoor dat de koeien twee tot drie maanden op het land blijven. Het is iets arbeidsintensiever dan de melkrobot omdat er personeel aanwezig moet zijn tijdens het melken. De melkwagen wordt

illustraties Animal Science Group

achter de trekker gekoppeld en naar het land gereden. Daar worden de koeien zij aan zij (12 stuks) gemolken. Wanneer dit klaar is vertrekt de trekker met de wagen weer en wordt op de boerderij de melk overgepompt en het krachtvoer bijgeladen.

Volgens De Groot kan het een rendabel systeem zijn als het aansluit bij de bedrijfssituatie. “Voor ons is het rendabel, vanwege de ligging van ons land, een extensieve bedrijfsvoering en de wil om de koeien buiten te houden.” Of het door veel boeren gebruikt wordt twijfelt De Groot. “Het is een redelijk grote investering voor drie maanden van het jaar en daarnaast is het alleen interessant als het grasland niet dicht bij de boerderij ligt.”

Toepassen van melkvee in natuurgebieden

Hoewel de resultaten van onderzoek positief stemmen is er een maar. De Groot legt uit: “Ik zie een plus voor gebruik van melkvee in natuurgebieden. Er is nu vleesvee, maar melkvee is voor boeren rendabeler. Voor natuurorganisaties staat het natuurdoel echter op de eerste plaats en melkvee gedraagt zich anders dan vleesvee. Denk bijvoorbeeld aan het tweemaal daags verzamelen rond de melkplaats. Dat moet onderzocht worden en vraagt waarschijnlijk om een compromis tussen boerenbelang en natuurbelang, het is maar de vraag wat natuurorganisaties willen.”

Galama beaamt dit: “We weten dat natuurorganisaties graag gebieden verschraken, de mineraalbalans is gelijk tussen melkvee en vleesvee, maar er speelt meer. Hoe gedraagt het melkvee zich bijvoorbeeld? Dit weten we op de lange termijn niet. Om hier achter te komen is een praktijktest nodig.”

Geldersch Landschap

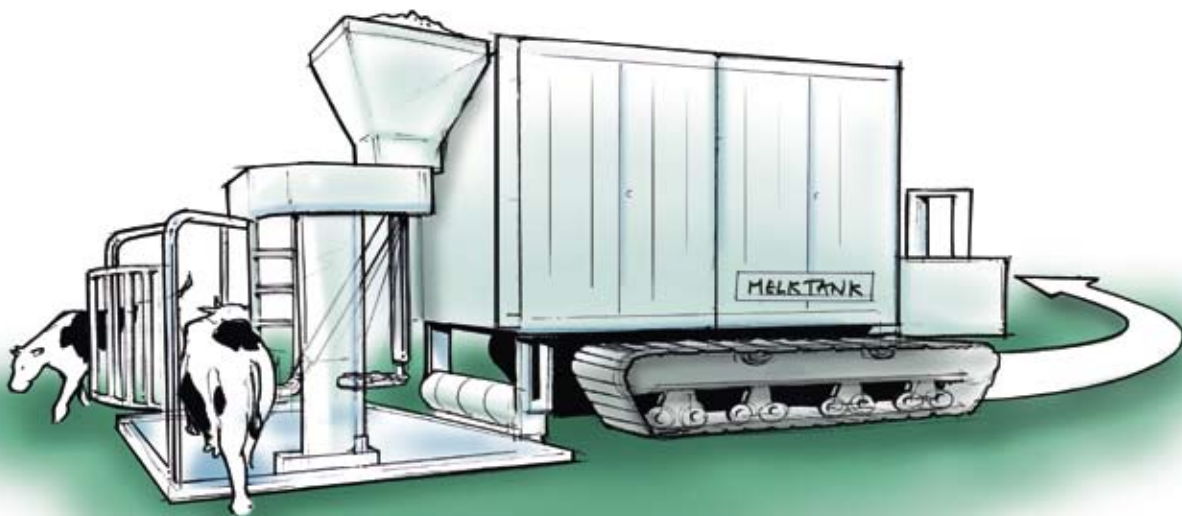
Wim Geraedts, senior beleidsmedewerker flora en fauna bij Het Geldersch Landschap ziet geen bezwaren tegen het gebruik van melkvee in natuurgebieden. “Wij maken geen onderscheid tussen melk- of vleesvee; wij hebben de keuze gemaakt voor Gelderse oude rassen”, legt Geraedts uit.

“De runderen zijn eigendom van de organisatie en worden beheerd door agrariërs. Zo hebben we de wittrik, brandrode runderen, heidekoeien en oud type MRJ. Sommige geven melk, anderen zijn voor het vlees. Primair willen we deze oude Gelderse rassen behouden. Daarnaast zijn ze uitstekend geschikt als cultuurhistorisch graasdier.”

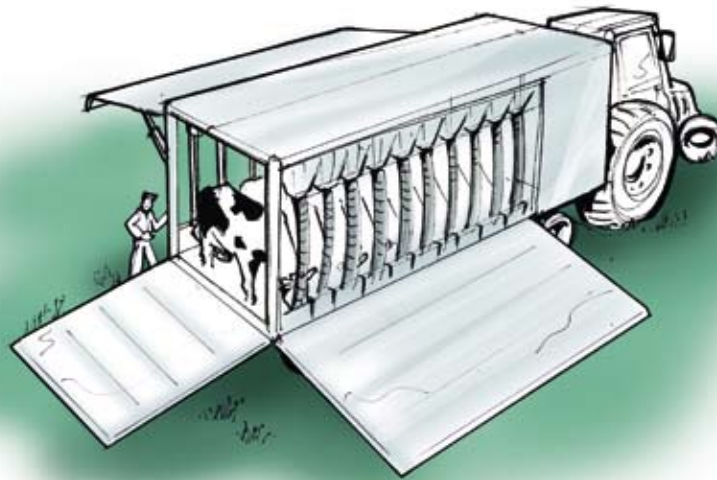
De melkproductie is afhankelijk van het gebied en de mogelijkheden om te melken. De dieren maken alleen gebruik van de natuurlijke rijkdom in het gebied en worden niet bijgevoerd in de zomer. De meeste runderen gaan in de winter naar een stalling, behalve de heidekoeien, die staan er het hele jaar door. Andere delen van de terreinen worden gehooïd of gemaaid om voldoende voer voor de winter te hebben. Waar nodig wordt nabeweïd.

Het natuurbeheer gaat prima met deze rassen. “Het is uiteraard wel zo dat als je een melkrobot in een gebied neerzet dat alle dieren steeds daarheen lopen of zich daar bevinden”, beaamt Geraedts. “Daar kun je echter op inspelen. Het moet toch mogelijk zijn de dieren af en toe op andere plekken te melken door de melkrobot te verplaatsen, het is tenslotte een mobiel systeem. Als natuurorganisaties willen, kunnen ze dus best melkvee inzetten. We hebben plannen om met name de meer melktypische rassen zoals onze Fries-Hollandse wittrikken meer te gaan melken, als het kan ook buiten met een melkrobot.”

VERPLAATSBARE MELKROBOT

VERPLAATSBARE MELKWAGEN

Het hogere rendement kan agrariërs over de streek trekken om meer aan natuurbeheer te gaan doen. Zeker voor de agrariërs met weinig kapitaal is dit een interessante optie. Voor natuurorganisaties is dit voordelig op het moment dat ze geen runderen in bezit willen hebben maar wel het gebied beheerd willen zien door runderen. Daarnaast is de flexibiliteit met de mobiele systemen enorm vergroot, wat het rondtrekken door een gebied met een beperkte groep dieren mogelijk maakt. Ook is de sturing van begrazing beter, doordat de plek van de melkrobot ook deels bepaalt waar de runderen zich bevinden.

Onverwachte steun

Ondertussen is er in Varsen voor melkvee in natuurgebieden steun gekomen uit onverwachte hoek: bewoners! Varsen is een buurtschap bij Ommen in het Overijsselse Vechtdal en maakt deel uit van het Reconstructiegebied Salland Twente. Het gebied is gedeeltelijk als verwevingsgebied en gedeeltelijk als nieuwe natuur aangemerkt. Met de reconstructie van het gebied rond Varsen verdwenen een aantal melkveehouderijen en een grote camping. Bewoners zagen geen koeien meer in het land en de lokale boerderij is verlaten. De vitaliteit verdween en leegloop dreigde. Bewoners maakten zich zorgen en gingen lobbyen voor de terugkeer van melkvee en daarmee de vitaliteit van het dorp. Zo ontstond het idee voor **Stichting Natuurmelkerij Varsen**. **Henny Hekman, secretaris**: “We hebben intensieve gesprekken gevoerd met vele partijen, onder andere Staatsbosbeheer, boeren, LNV-oost, Provincie Overijssel, gemeente Ommen en de Dienst Landelijk Gebied. Nu, drie jaar later, staan veel neuzen dezelfde kant op en wordt een voorzichtige start gemaakt.” Dit voorjaar is er een proef van start gegaan op 70 hectare nieuwe natuur, zeven boeren werken hieraan mee. Hekman: “Het beheer van de gronden staat al volledig in het teken van de omzetting naar

nieuwe natuur. Het huidige gebruik is gericht op het uitmijnen, waardoor de bodem sneller verschaalt. De voorwaarden van Staatsbosbeheer zijn hierbij leidend. Zodra ook de laatste hindernissen zijn genomen willen de ondernemers met het natuurmelken beginnen. Hopelijk is dat in 2010. Na 2010 zal opschaling van het natuurgebied plaatsvinden.”

Hekman ziet potentieel in het initiatief: “Natuurmelkerij Varsen kan een landelijk voorbeeld worden voor terreinbeheerders als wij kunnen aantonen hoe op een rendabele wijze natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. Natuurmelken biedt tegelijkertijd perspectieven aan ondernemers die agrarische en natuurdoelen bedrijfsmatig willen koppelen. Denk aan bedrijven in Natura 2000-gebieden of de EHS. Omdat het bedrijfssysteem nieuw is zal er nog veel kennis ontwikkeld moeten worden op zowel agrarische, technische als natuurbeheerthema's. Als deze kennis vertaald wordt naar andere (nieuwe) natuurgebieden in het Vechtdal, Overijssel en daarbuiten, kan het project Natuurmelkerij Varsen als landelijke proeftuin dienen.”

Melkvee in natuurgebieden lijkt winst op te leveren voor agrariërs en natuurbeheerders. Daarnaast is er op lokaal en regionaal niveau een duidelijk belang in het leefbaar houden van een gebied. Toekomstmuziek? Nog wel, maar melkvee in natuurgebieden komt eraan! ♦

Meer informatie: Het rapport 157 'Melken in de natuur, naar rendabele beheer van natte veengebieden en beekdalen' is gratis te downloaden: <http://edepot.wur.nl/779>.

*Sebastiaan Verkade is freelance journalist
s.verkade@delynx.nl*